

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор НЛТУ України,

Академік НАН України

Ю.Ю. Туниця

25.06.2020 р.

ЕКСПЕРТНИЙ ВИСНОВОК

щодо катастрофічних паводків, які пройшли в червні 2020 року в Карпатському регіоні та пропозиції щодо мінімізації ризиків їх виникнення у майбутньому

Руйнівні паводки в Карпатському регіоні у червні 2020 року, як і в попередні роки, сталися внаслідок дії комплексу природних і антропогенних факторів. Основною причиною виникнення катастрофічного паводку була надмірна кількість опадів, що значно перевищувала водорегулятивну здатність геоекологічної системи (включаючи лісову рослинність) Карпат. Усугубили ситуацію також відсутність цілісної системи гідротехнічних споруд як превентивного протипаводкового захисту, недостатній догляд за руслами річок і потоків, дорожніми спорудами та підпірними стінками, недостатнє проведення запобіжних протиерозійних і протизсувних заходів.

Фактичні обсяги рубок та лісогосподарська діяльність у регіоні не були основною причиною виникнення стихійного лиха. Катастрофічні прояви паводків спостерігались і в попередні періоди за різної інтенсивності лісогосподарської діяльності, зокрема, у 1779, 1882, 1887, 1912, 1925, 1941, 1947, 1970, 1978, 1980, 1998, 2001 і 2008 роках. Особливо часто вони повторюються у періоди підвищеної водності територій та загальної геофізичної активності природних факторів, яка розпочалась ще у 90-ті роки минулого століття і продовжується до цих пір. В умовах існуючих кліматичних змін стихійні лиха (в т.ч. і паводки) будуть проявлятися все частіше. Треба також зазначити, що паводки значної руйнівної сили спостерігаються не тільки в Україні, але і в таких багатолісних країнах Європи як Німеччина, Австрія, Польща, Чехія, Словаччина, Швейцарія та інших.

Необхідно також зазначити, що чимало осіб – представників громадських та екологічних організацій, владних структур, виступаючи у засобах масової інформації та на різних нарадах пов'язують руйнівні паводки в Карпатському регіоні з так званою "надмірною" вирубкою гірських лісів. Такі висновки не можна робити, базуючись лише на припущеннях, домислах, не враховуючи дійсного стану лісів і результатів наукових досліджень водорегулюючої ролі

лісів. Це не вирішує проблеми, а тільки шкодить прийняттю зважених, об'єктивних, науково обґрунтованих рішень та здійсненню ефективних практичних дій, дезінформують громади і викликають неправомірний суспільний резонанс.

Тривалі стаціонарні експериментальні дослідження науковців показують, що лісові масиви в горах за сприятливих для водорегулювання умов здатні до чотирьох разів зменшувати піки паводків. Однак, навіть за оптимальних для водорегулювання показниках лісостанів, ґрунтових і передпаводкових метеорологічних та інших умов водорегулююча роль лісу має певну межу. В умовах надмірних опадів і високої насиченості вологою ліс і за 100 % лісистості регіону не може перевести поверхневий стік у внутрішньогрунтовий та зрегулювати паводкові процеси.

У даний період рубки деревостанів ведуться у межах науково-обґрунтованої норми – розрахункової лісосіки. Зростає частка поступових і вибіркових рубок та зменшується – суцільних. З лісоексплуатації в Карпатах вилучено більше 40 % лісів, що мають захисне або природоохоронне значення. Інтенсивність лісокористування становить лише близько 50 % від річного приросту деревини в насадженнях. Водночас, у країнах Європи, з якими часто порівнюють Україну (Австрія, Німеччина, Угорщина, Швейцарія, Швеція та ін.) цей показник досягає 80-90 % від річного приросту деревини.

Для запобігання утворенню катастрофічних паводків і їх руйнівної дії в майбутньому необхідно розробити та здійснити комплекс заходів міжнародного, національного і регіонального рівня. Зокрема пропонуємо:

1. Розробити і прийняти Національну протипаводкову програму, що дало би можливість у короткі терміни здійснити низку ефективних протипаводкових заходів. Така Програма з достатнім і своєчасним фінансуванням протипаводкових робіт в Україні вельми необхідна, оскільки Українські Карпати відносяться до зливонебезпечних районів Європи і в зв'язку з цим тут завжди є потенційна небезпека виникнення паводків, особливо у період кліматичних змін.

2. Розроблення і прийняття Закону України "Про національну лісову політику".

Законодавчо закріплена концепція національної лісової політики була б вагомим кроком у сфері розбудови національного лісового законодавства. Закон про національну лісову політику забезпечив би виконання лісами широкого кола екологічних, економічних та міжнародних зобов'язань України, зокрема, вимог ФАО до формування національних лісових програм, Рішень конференції міністрів з охорони лісів "Ліси Європи – 2020 (Осло, 2012), Паризької угоди з кліматичних змін (2015). Він дав би поштовх до більш активних і ефективних дій щодо подолання глобальних екологічних загроз.

3. Забезпечення подальшого поступового переходу від суцільно-лісосічної системи лісогосподарювання до екологічно орієнтованої, наближеної до природи – вирощування різновікових, зазвичай мішаних деревостанів зі складною просторовою структурою на основі природного поновлення лісу та засадах поступових і вибіркових рубок. Наближене до природи лісівництво

широко застосовується в низці країн Європи. У лісах Карпатського регіону науковці НЛТУ України спільно з лісівниками Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства також успішно впроваджують засади вибіркової, наближеної до природи системи лісогосподарування. Станом на 2019 р. така система ведення лісового господарства реалізована вже на 57 % площі головного користування у державних лісогосподарських підприємствах гірської частини Львівської області.

Наближене до природи лісівництво забезпечує формування біотично стійких лісостанів, збереження біорізноманіття, стале лісокористування і постійне (безперервне) використання лісом корисних середовищевірних, рекреаційних, захисних, оздоровчих та інших екологічних і соціальних функцій.

4. Створення системи ефективних гідротехнічних споруд, зокрема водосховищ на гірських річках для зарегулювання паводкових стоків у періоди інтенсивних опадів.

5. Збільшення лісистості водозборів гірських частин річок Карпатського регіону до оптимальної (65-75%) за рахунок заліснення еродованих земель, окремих штучно створених полонин, ділянок з чагарниковою рослинністю та підняття антропогенно зниженої верхньої межі лісу тощо.

6. Оптимізацію мережі лісових доріг у гірських лісах, переорієнтація технологій лісозаготівель на застосування підвісних способів трелювання на основі світового досвіду та сучасних екобезпечних технологій лісокористування.

7. Розширення зв'язків з громадами, громадськими організаціями, засобами масової інформації щодо поліфункціонального значення лісу та ведення лісового господарства, його реформування і перспектив розвитку.

Необхідно також врахувати досвід європейських країн (Австрії, Німеччини, Польщі, Словаччини, Чехії, Швейцарії та ін.) щодо розроблення національних протипаводкових програм та директиву ЄС «Про оцінку та управління ризиками затоплення» для пом'якшення негативних наслідків паводків у майбутньому.

Матеріали підготовлено групою науковців у складі:

Дебринюк Ю.М.

д. с.-г. н., професор

Заїка В.К.

д. б. н., професор

Крамарець В.О.

к. с.-г. н., доцент

Криницький Г.Т.

д. б. н., професор, заслужений

діяч науки і техніки України

Лавний В.В.

д. с.-г. н., професор

Мазепа В.Г.

д. с.-г. н., професор

Миклуш С.І.

д. с.-г. н., професор

Павлюк В.В.

к. с.-г. н., доцент